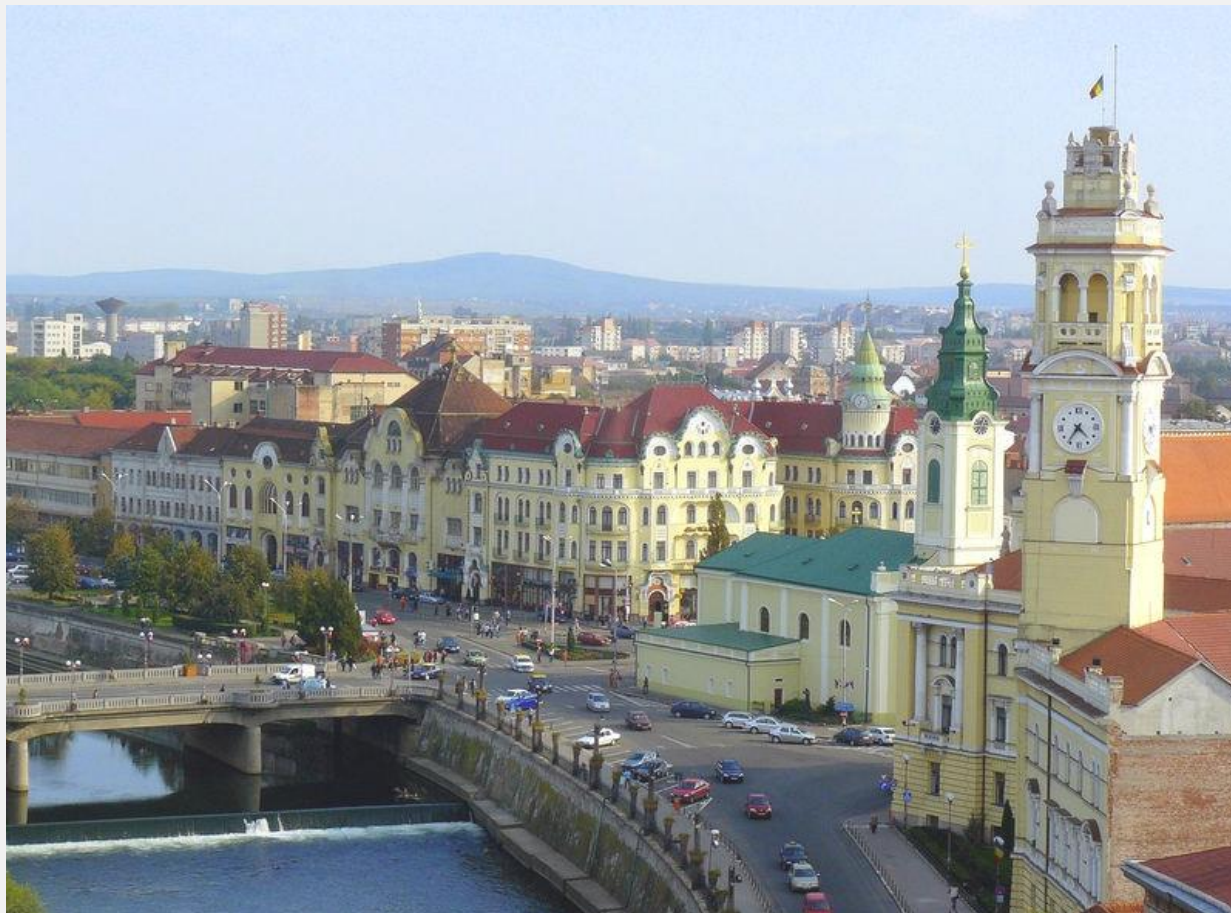

Documentar. O poveste de 900 de ani: Oradea, mare din 1113.

DE [CLAUDIA BONCHIS](#) / IN OCTOMBRIE 11, 2013, 09:10 LA 9:49 AM /

„S-a ocupat Oradea, Ardealul a rămas fără inimă”, îi scria, la sfârșitul lui august 1660, serdarul Köse Ali pașa sultanului Mehmed al IV-lea. Falnica cetate de la hotarul de vest al principatului transilvănean cădea în mâinile turcilor. „Sultanul cel măreț, de bucurie, a poruncit ca în tot Imperiul Otoman să fie gătire și veselie”, nota cronicarul Hasa Vegihi.

Asegiul din 1660 a fost însă doar o filă de pe la mijlocul istoriei de 900 de ani a orașului de pe Crișul Repede. În acest weekend, orădenii vor sărbători cele nouă secole de atestare documentară a orașului, ocazie cu care Transilvania Reporter vă prezintă un documentar despre istoria prea puțin cunoscută, deși adesea fabuloasă, a Oradei.

Începuturi de legendă

Potrivit tradiției, Oradea a fost fondată de Sfântul Ladislau, rege al Ungariei (1045-1095), care, îndrăgostit de aceste locuri cu nuferi și ape termale întemeiază, la îndemnul unor îngeri care i-au apărut în vis, o mănăstire.

Prima atestare documentară a Oradei, sub forma latină Varadinum, a fost consemnată însă doar în anul 1113, când într-un document al abației din Zobor (acum în Slovacia) este pomenit un episcop al locului, pe nume Syxtus. Episcopia orădeană avea să

devină un vector important de dezvoltare a așezărilor din jurul ei odată cu sanctificarea aici, în 1192, a miticului fondator al orașului, regele Ladislau. După sanctificare, Oradea devine loc de pelerinaj, lucru care determină o primă ascensiune economică a orașului.

Aceasta ia capăt violent în 1241, când tătarii ard cetatea. Episodul este destul de bine cunoscut datorită scrierii „Carmen Miserabile” (Cântec de jale) a călugărului italian Rogerius, prezent pe atunci la Oradea. „După ce au cucerit cetatea pe rezezeală, i-au dat foc în mare parte. În cele din urmă n-au lasat, în general, nimic, în afară de zidurile fortăreței și, după ce au ridicat prăzile, au omorât atât pe bărbați cât și pe femei, mai mari și mai mici, pe străzi, în case, și în câmpuri. Ce să mai spun? N-au cruțat nici sexul, nici vârsta”, scria canonicul.

Oradea în 1617

Oradea, primul „Meridian Zero”

Așezările din jurul cetății și episcopiei se refac după invazia tătară și ajung din nou să prospere în vremea regilor Ungariei din dinastia de Anjou: Carol Robert și Ludovic cel Mare. Frații Martin și Gheorghe din Cluj realizează în cetate, între 1360-1370, statuile de bronz ale celor trei regi maghiari canonizați – Ștefan I, Emeric, Ladislau I, iar în anul 1390 tot ei realizează statuia ecvestra a regelui Ladislau, în mărime naturală și aurită pe toată suprafața.

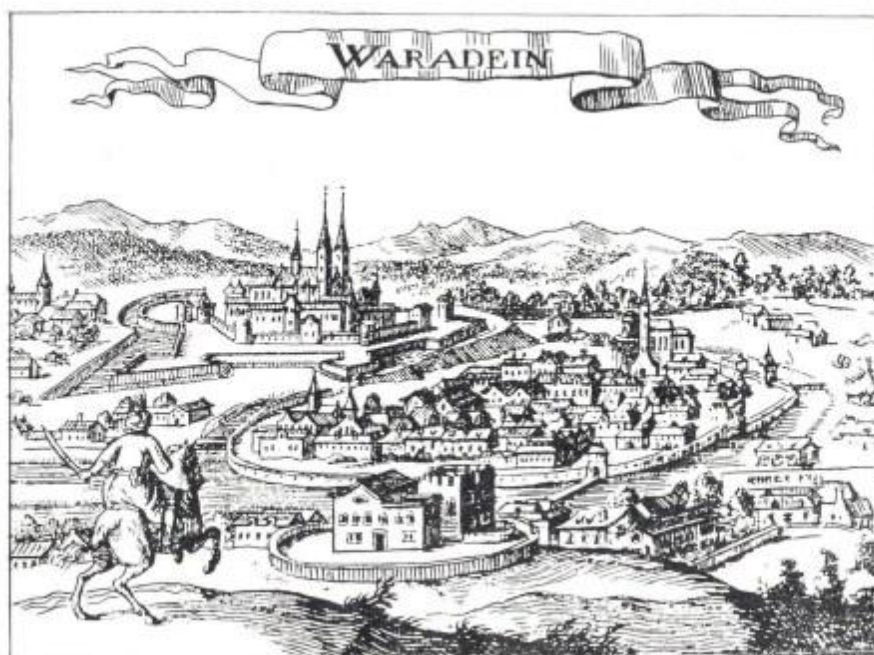
Dezvoltarea economică este urmată de una culturală, care îl are ca și catalizator pe marele rege renascentist Matia Corvin (1443-1490). În timpul acestuia, activează episcopul Ioan Vitez, care adună o bibliotecă impresionantă și strânge în jurul său o pleiadă de savanți și artiști. Unul dintre ei este astronomul Georg Puerbach (1423-1461). Acesta întemeiază aici unul dintre primele observatoare astronomice din Europa și stabilește tot aici, în cartierul Steaua, astăzi Cantemir, „meridianul zero” al Pământului. Legenda spune că și Cristofor Columb ar fi navigat folosind tabele care aveau ca punct de plecare „meridianul Oradea”.

O cetate cât inima Ardealului

Istoria Oradei se schimbă după ocuparea Ungariei Centrale de turci (1541). Cetatea și așezările din jurul ei devin parte a Principatului Transilvaniei. Situată la granița de vest a principatului, permanent instabilă, Oradea capătă o importanță militară covârșitoare. Din acest motiv, principii transilvani investesc masiv în întărirea și modernizarea cetății, realizată de arhitecți militari italieni, sub formă de stea cu cinci colțuri.

În 1569 se termină primul dintre cele cinci bastioane, cel denumit „Crăișorul”, în onoarea tânărului principe Ioan Sigismund. Celelalte patru bastioane (Ciunt, Aurit, Roșu și Bethlen) au fost ridicate pe parcursul unor perioade lungi de timp, cetatea căpătând forma finală exterioară, pentagonală cu cinci bastioane, abia în 1618.

Căpitanul Cetății Oradea din această perioadă era unul dintre cei mai importanți demnitari ai principatului, unii dintre ei ajungând ulterior principii – Stefan Bathory, Cristofor Bathory, Ștefan Bocskai, Gheorghe Rákóczi al II-lea.

Oradea în 1686

Pașalâcul de trei decenii

Armatele otomane au asediat de mai multe ori cetatea, cronicarii turci considerând-o „inima Ardealului”. În 1598 și 1658 asediile au fost respinse, dar în 1660, după un asediu de 46 de zile, în care o garnizoană de 850 de oameni a ținut piept unei armate de 45.000 de luptători, la 27 august, cetatea capitulează, și se instaurează pentru 32 de ani Pașalâcul de Oradea.

Sub administrare otomană, Oradea cunoaște o oarecare prosperitate, bazată pe comerțul care se practica aici, dar pierde lucrările monumentale de bronz realizate de sculptorii clujeni Martin și Gheorghe – insensibili, turcii le topesc și le transformă în tunuri.

Oradea Mare

Eliberarea vine de la austrieci, care în 1692 anexează Oradea la domeniile habsburgice. Viața locuitorilor a fost iar grav afectată cu prilejul mișcării antihabsburgice dintre 1703-1711 condusă de Francisc Rákóczi al II-lea. Localitățile din jurul cetății au devenit câmpuri de bătălie între garnizoana imperială din cetate și trupele de răsculați, iar cetatea a fost supusă unui lung asediu. La finalul ostilităților, împăratul Carol al VI-lea a semnat un decret prin care orădenilor le-au fost recunoscute privilegiile anterior acordate.

A urmat o nouă perioadă de dezvoltare economică a orașului, dublată de una culturală. Astfel, în penultimul deceniu al secolului al XVIII-lea, la Oradea a apărut pentru întâia oară și o instituție școlară de grad superior, Academia Regală.

La jumătatea secolului al XIX-lea are loc și unificarea administrativă a celor patru orașele din jurul cetății, Olosig, Orașul Nou, Subcetate și Velența, sub numele de Oradea Mare.

Oradea la începutul secolului trecut

În a doua jumătate a secolului XIX, Oradea va cunoaște o dezvoltare industrială susținută. De asemenea, acum sunt ridicate majoritatea clădirilor reprezentative ale orașului. Nu în ultimul rând, populația crește în ritm accelerat, de la 29.000 de persoane în 1870 la 65.000 în 1910.

În 1918, la Oradea se semnează, în casa avocatului Aurel Lazăr „Declarația de autodeterminare a românilor din Ardeal și Ungaria”, document care stă la baza Unirii din 1918.

„Decizia, încă riscantă pentru semnatarii actului întrucât de la semnarea acestuia până la faptul în sine a mai trecut ceva vreme, a fost una fundamentală pentru destinul

României și a pregătit Marea Unire de la 1 Decembrie 1918”, susține prof. univ. dr. Ion Zainea, de la Facultatea de Istorie a Universității din Oradea.

După Unire

După eliberarea orașului de către trupele generalului Traian Moșoiu, Regele Ferdinand și Regina Maria a făcut o vizită la Oradea Mare. Suveranii au fost primiți cu „un extaz frenetic”, după cum nota însăși regina. În 1925, Oradea Mare primește statutul de municipiu, cu numele de Oradea. Anii interbelici sunt marcați de dezvoltare economică și o creștere a ponderii populației românești.

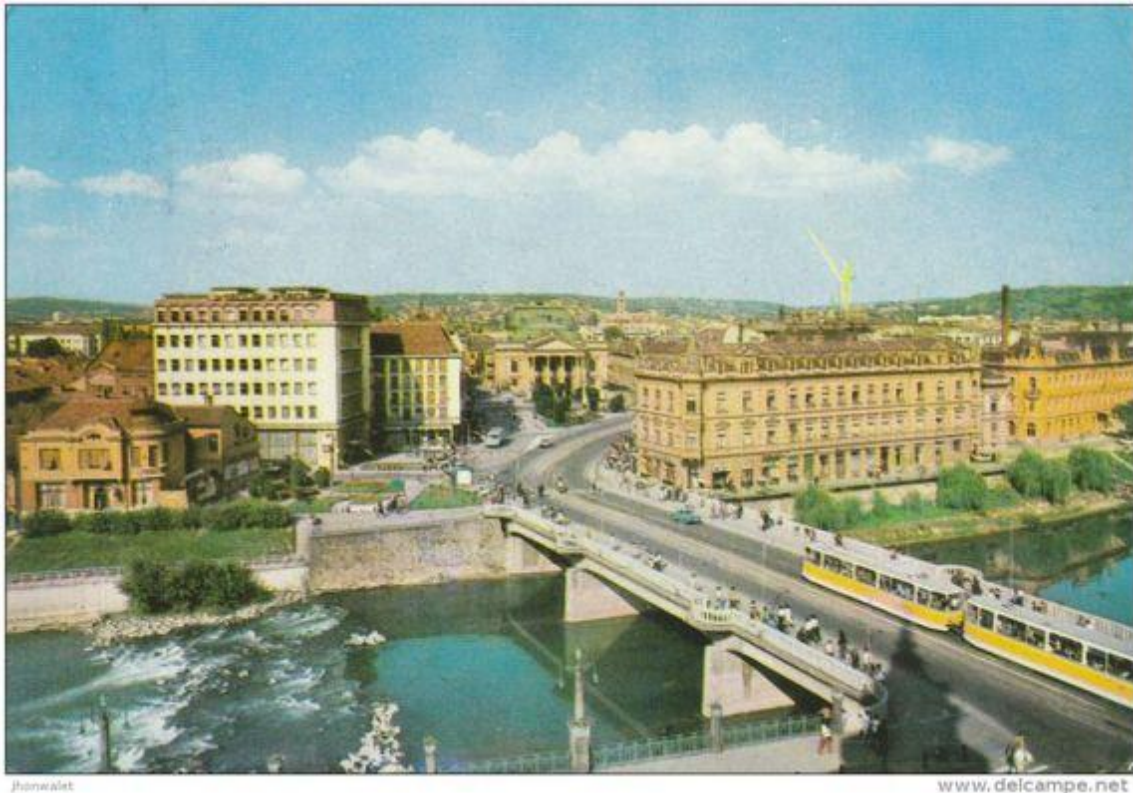
În septembrie 1940, Oradea este cedată Ungariei, odată cu toată Transilvania de Nord. Evreii din oraș sunt deportați în timpul ocupației ungare, iar mulți români se refugiază peste hotare. Eliberarea survine în 12 octombrie 1944, dar noua administrație este una militară sovietică, până în 9 martie 1945.

Ulterior, în administrația locală au fost numiți comuniști, în timp ce reprezentanții partidelor istorice au fost marginalizați, au fost făcute numeroase arestări, reprezentanții bisericilor au fost prizonieri etc.

„Industrializarea accentuată, demarată pe vremea liderilor comuniști Gheorghe Gheorghiu-Dej și Nicolae Ceaușescu, va duce la extinderea orașului, creșterea masivă a numărului de locuitori și construirea unui număr impresionant de blocuri și alte edificii specifice erei betonului armat și noii societăți. Iau naștere platforma industrială din Zona de Vest și cel mai mare cartier de locuințe, situat în imediata sa apropiere, numit popular Rogerius”, explică prof. univ. dr. Ion Zainea, de la Facultatea de Istorie a Universității din Oradea.

La mijlocul anilor 1970, raportul etnic este definitiv schimbat în favoarea românilor, ajungându-se în anii '80 la o populație de peste 220.000 de locuitori. 1973 este anul în care apare primul primar român de la reintrarea orașului în granițele României. Anii '80 aduc și apariția unui alt mare cartier de blocuri, Nufărul – situat în drumul spre stațiunea Felix.

După revoluția din 1989, orașul își continuă extinderea teritorială, Episcopia Bihor devenind, din localitate separată, un cartier de nord-vest al orașului. Construcțiile se ridică vertiginos și înspre Vama Borș. Patrimoniul arhitectural în stil Secession este pus în valoare, iar orașul devine, în 2011, primul oraș din România primit ca partener în Rețeaua orașelor Art Nouveau.

hanwalet

www.deicampe.net

Oradea în 1975

Sărbătoare de 900 de ani

Ziua de 12 octombrie, când se vor sărbători cei 900 de ani de la atestarea documentară, va fi marcată printr-o ședință festivă, care va avea loc de la ora 11.00 în sala mare a Primăriei Oradea, urmată de o demonstrație de tir cu arcul medieval care va putea fi admirată pe platoul din fața Primăriei. Participanții vor porni apoi spre Statuia Ostașului Român din Parcul 1 Decembrie, unde vor avea loc depuneri de coroane, dar și un recital al Corului „Traian Moșoiu”. La final, alaiul se va îndrepta spre Casa Memorială „Aurel Lazăr”, unde se vor depune coroane și jerbe la placa comemorativă de pe fațada Casei Memoriale „Aurel Lazăr”, iar apoi se va pleca spre statuia lui Aurel Lazăr de pe str. Republicii.

Date esențiale

- 1113 – Oradea este prima data atestată documentar
- 1192 – Devine loc de pelerinaj după înmormântarea aici a Sfântului Ladislau
- 1241 – Cetatea este arsă de tătari
- 1360 – 1390 Este realizat în Cetatea Oradea un ansamblu statuar unic la vremea respectivă în Europa
- 1437 – La Oradea este îngropat Sigismund de Luxemburg, împărat german și rege al Ungariei
- 1450 – Oradea este desemnată „Meridianul Zero” de astronomul Georg Puerbach
- 1569 – 1618 Este construită Cetatea Oradea în forma sa păstrată până acum
- 1660 – Oradea este cucerită de turci, care topesc statuile monumentale realizate între 1360-1390
- 1692 – Cetatea este eliberată de austrieci
- 1780 – Încep cursurile Academiei Regale de la Oradea
- 1850 – Se naște Oradea Mare, din unirea administrativă a orașelor Olosig, Orașul Nou, Subcetate și Velența
- 1908 – Este finalizat Palatul Vulturul Negru, simbolul orașului
- 1918 – La Oradea este semnată declarația de autodeterminare a românilor din Transilvania și Ungaria
- 1960-1990 – Oradea cunoaște o industrializare accelerată, iar raportul etnic se schimbă în favoarea românilor
- 1975 – Zona pietonală a Oradei câștigă Premiul Academiei pentru cel mai bun proiect de amenajare urbană din România
- 2005 – Se constituie Zona Metropolitană Oradea, una dintre primele din România
- 2012 – Oradea este desemnată „Capitala verde” a României